

Napóleon bűnvádi perrendtartásának hatásai Olaszországra

Jelige: Josephine

Kézirat lezárva: 2014. december 01.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
1. fejezet: Olasz előzmények, az olasz jogi helyzet bemutatása	4
1.1. Cesare Beccaria művének hatása	4
1.2. Cesare Beccaria és a tortúra	4
1.3. A tortúra álcázott formája a 19. században: a magánelzárás.....	5
2. fejezet: A francia és az olasz büntetőeljárásjogi kódex rövid bemutatása	7
2.1.A Code d’Instruction Criminelle bemutatása, valamint annak korabeli megítélése	7
2.2. Az 1865-ös olasz büntetőeljárásjogi kódex.....	9
3. fejezet: Az esküdtszék intézménye	10
3.1. A francia esküdtszékről alkotott vélemények	10
3.2. Az esküdtszék (jury) a Code d’Instruction Criminelle-ben	11
3.3. Az esküdtszékekkel kapcsolatos dilemmák Olaszországban.....	12
3.4. Az olasz esküdtszék a Codice di procedura penale del Regno d’Italia-ban.....	13
4. fejezet: A különbíróságok, külön eljárások.....	14
4.1. A különbíróságok Franciaországban (les cours spéciales).....	14
4.2. A király engedélyéhez kötött eljárás (Del modo di procedere nei casi in cui é necessaria l’autorizzazione sovrana)	15
5. fejezet: A vizsgálóbíró	16
5.1. A francia juge d’instruction.....	16
5.2. Az olasz giudice istruttore.....	17
6. fejezet: Az ügyészség	18
6.1. Az államügyészség eredete	18
6.2. A Pubblico Ministero-t ért francia hatások	19
6.3. A császári ügyész (le procureur impérial).....	19
6.4. A királyi ügyész (il procuratore del re)	21
7. fejezet: A tanúk kihallgatása	21
7.1. Tanúkihallgatás a Code d’Instruction Criminelle alapján.....	21
7.2. Tanúkihallgatás az 1865-ös büntetőeljárásjogi kódexben	23
Befejezés, avagy a büntetőeljárásjogi kódexek utóélete	24
Irodalomjegyzék.....	26

Bevezetés

„A büntető perben nem csak egyik vagy másik vádlott, hanem minden polgár és az egész társadalom ügyéről van szó.”¹ / Bonacci/

Azért ezzel az idézettel kezdem a munkámat, hogy rávilágítsak arra, hogy mennyire fontos a büntetőeljárás jog szerepe nemcsak napjainkban, hanem bármely században, így az általam vizsgált korszakban is.

Miért is volt akkora jelentősége Napóleon bűnvádi perrendtartásának, a Code d’Instruction Criminelle-nek? Ez a napóleoni kódex jelentős előrelépést jelentett a francia büntetőeljárás jog történetében, az akkori viszonyok között, sőt nem is csak a franciák szempontjából bírt nagy jelentőséggel, hanem más országok büntetőeljárás jogát is nagyban befolyásolta. Mielőtt azonban belekezdenék a kódexszel kapcsolatos elemzésbe és annak Olaszországra kifejtett hatásaira, feltétlenül be kell mutatnom az akkori olasz helyzetet, illetve Cesare Beccaria jelentőségére is fel kell még hívnom a figyelmet.

A Code d’Instruction Criminelle nem teljesen önálló munka volt, nagyon sok rendelkezését előző törvényekből vették át. Talán az esküdszék az a jogintézmény, amely a legnagyobb vitát generálta, több évbe telt, mire eldöntötték az esküdszék sorsát, de mindig újra és újra felbukkanó napirendi pont volt. A Code d’Instruction Criminelle-t rengeteg kritika érte, számos rendelkezését kifogásolták, nem véletlen tehát az, hogy rengeteg módosításon esett át a 19. században. Mindez hogyan hatott Olaszországra, ahol ugyan voltak különböző büntetőeljárás jogi törvények, de nem volt egy egységes büntetőeljárás jogi kódex? Milyen volt a Code d’Instruction Criminelle fogadtatása Olaszországban? Mennyire hatott az Olasz Királyság 1865-ös büntetőeljárás ára, valamint az 1930-as fasiszta Rocco kódexre?

A dolgozatomban csupán az általam legfontosabbnak ítélt jogintézményeket vizsgáltam meg, nevezetesen a vizsgálati fogságot, az esküdszéket, a császári ügyészséget, a tanúkihallgatást és a különbíróságokat.

¹ CARRARA 1879, 311. o.

1. fejezet: Olasz előzmények, az olasz jogi helyzet bemutatása

1.1. Cesare Beccaria művének hatása

Cesare Beccaria művét („A bűnökről és a büntetésekről”) Milánóban publikálták olasz nyelven, de a francia, Morellet általi fordítása már megjelent 1766 februárjában. A műnek nagyobb hatása volt Franciaországban, mint Olaszországban.² Beccaria Olaszországban sokáig semmilyen hatást nem váltott ki, mivel egyes gondolatait egyházellenesnek tartották. Majd csak az 1800-as évek második felében kezdtek el vele komolyabban foglalkozni.³

Azért, hogy érzékeltessem, hogy mekkora hatása is volt Franciaországban, a következőket idézem: „Beccaria” mondja Condorcet „megcáfolta a francia jogtudomány barbár elveit.”⁴ „Morellet (a mű fordítója) az összes francia filozófus elismerését nyilvánította ki: Azzal bíztak meg engem, hogy átadjam Önnek M. Diderot, M. Helvetius, M. de Buffon köszönetét és gratulációját a könyvéhez... Ajánlottam a könyvét M. Rousseau-nak... M.d’Alembert írni fog Önnek.”⁵

Olaszországban is sikere volt a könyvének: Beccaria művének különös büntetőjogelméleti jelentősége abban rejlett, hogy felhívta a figyelmet arra a modern igényre, hogy a büntetőjognak valódi tudománynak kell lennie, logikus felépítéssel, amely egy felsőbb vezérelvből ered. Ezt a vezérelvet a felvilágosodásból merítette.⁶

1.2. Cesare Beccaria és a tortúra

„A bűnökről és büntetésekről” című mű egyik legfontosabb része az, amikor Cesare Beccaria a tortúra elleni érveit sorakoztatta fel.

A tortúra rossz büntetés, mivel azelőtt bünteti meg az adott személyt, még mielőtt kimondták volna bűnösségét, még mielőtt ítélet született volna.⁷ „De én még többet mondok: mindent össze akarunk zavarni, ha azt várjuk el, hogy az ember egyidejűleg vádló és vádlott legyen, s hogy a fájdalom legyen az igazság olvasztótégelye, mintha annak kritériuma egy szerencsétlen izmaiban és idegeiben lakozna.”⁸ Nekem az egész műből ez a kedvenc

² A. ESMEIN 1913, 363-364. o.

³ POKOL 2007, 23. o.

⁴ A. ESMEIN 1913, 364. o.

⁵ Uo. 364. o.

⁶ Rivista Italiana di diritto e procedura penale, Fasc.4-Ottobre-Dicembre 1964, 965. o.

⁷ Uo. 973. o.

⁸ BECCARIA 2012, 35. o.

mondatom, nagyon szépen, mondhatni költőien kifejezi a tortúra fölöslegességét, hiábavalóságát. A másik érv, hogy a tortúra nem nyújtott biztosítékot arra, hogy a megkínzott igazat mond.⁹ Ezen érv megjelent Francesco Carneluttinál is.¹⁰

Cesare Beccaria művének (1764) hatására 2 évvel később Aosta államai kérték a tortúra eltörlését III. Emánueltól, így 1773-as rendelet, később az 1776. január 2-i dekrétum megszüntette annak alkalmazását Mária Terézia saját államaiban, Milánó szenátusának ellentétes szavazata ellenére, ahol így néhány esetben még alkalmazták a tortúrát. Lombardiában még 1783-ban is hajtottak végre tortúrát.¹¹ Szicíliában az 1812-es alkotmányban erősítették meg a tortúra eltörlését, ezt Napóleon bukása után is fenntartották. Szardíniában maradt fenn a legtovább, ott csak 1821-ben törölték el, sőt C. Felice 1827-es kódexe nemcsak megtiltotta, hanem minden más hasonló jogintézményt is eltörölt.¹²

A tortúrát Franciaországban XVI. Lajos szüntette meg 1788. évi edictumaival. A tortúrának két fajtáját különböztették meg: az előkészítő tortúrát (ez arra szolgált, hogy beismerje a vádlott a bűncselekményt), illetve az előleges tortúrát (ennek a halálra ítélt vádlott volt az alanya, akit megkínzottak, hogy rábírják társai felfedezésére).¹³ XVI. Lajos azonban fenntartotta magának azt a jogot, hogy visszaállíthassa az előkészítő kínvallatást, ha a gyakorlatban majd úgy tűnik, hogy ennek fennáll a szükségessége.¹⁴

1.3. A tortúra álcázott formája a 19. században: a magánelzárás

A magánfogság (segreta) virágkorát élte a 19. századi Franciaországban és Olaszországban egyaránt. Bár mint említettem a tortúrát eltörölték mindkét országban, mégis találtak más olyan jogintézményt, amely gyakorlatilag a tortúrával megegyező kínzásnak felelt meg, de a kettő azért eltért egymástól. A magánfogság olyan fogság volt „melyben a fogoly minden érintkezéstől állandóan el van zárva.”¹⁵ A magánelzárással kapcsolatos problémát az jelentette, hogy a fogságban lévő teljesen el volt zárva a külvilágtól, nem tarthatta a kapcsolatot a hozzátartozóival, ez nem a testet kínozták, mint a tortúra, hanem a lelket.¹⁶ A másik probléma vele, „hogy Európa legtöbb börtönében a magán fogság céljára szánt helyiségek az épület legrosszabb szobái, hol a polgár, kinek homlokán még az ártatlanság

⁹ Rivista Italiana di diritto e procedura penale, Fasc.4-Ottobre-Dicembre 1964, 974. o.

¹⁰ Uo. 974. o.

¹¹ PERTILE 1900, 449.-450. o.

¹² Uo. 450. o.

¹³ CARRARA 1879, 466.o.

¹⁴ Uo. 466.o.

¹⁵ Uo. 411. o.

¹⁶ Uo. 411. -412.o.

vélelmének derüje ragyog, rosszabb bánásmódban részesül az elítélt gonosztevőknél.”¹⁷ Ez a mondat gyönyörűen kifejezi, hogy gyakorlatilag ugyanaz a helyzet állt fenn, mint a tortúra alkalmazásánál: még azt sem tudták, hogy bűnös-e a személy, de már gyakorlatilag „kínzásnak” tették ki. Ezen jogintézmény olyannyira népszerű volt Franciaországban is, hogy egy bíró külön kézikönyvet írt a vizsgálóbírók számára, hogy hogyan alkalmazzák a magánelzárást.¹⁸ A lelki kínzás legalább annyira hatásos lehetett, mint a testi kínzás, ennek illusztrálásául hadd ismertessem *Rosaria Dolce esetét*. Rosaria Dolcét hosszú ideig magánfogságban tartották, míg végül megtört és bűnösnek vallotta magát szülei meggyilkolása és lopás vonatkozásában. 1861. augusztus 13-án végül mégse ítélte halálra az esküdtszék, csak életfogytig tartó fegyházra. Később megtalálták a valódi gyilkosokat, így megsemmisítették a két ellentmondó ítéletet, újra tárgyalták Rosaria Dolce ügyét és 1862. november 19-én ártatlannak nyilvánították.¹⁹

A vizsgálati fogsággal Franciaországban többek között foglalkozott az 1865. évi július 14-i törvény, szűkítette illetve szabályozta a vizsgálóbíró hatalmát abban a tekintetben, hogy „mise au secret”-et (vizsgálati fogságot) jelentsen be vagy megtiltsa a vádlottal való kommunikációt. Számos komoly (súlyos) esetben megtörtént ugyanis a gyakorlatban, hogy visszaéltek ezzel a hatalommal és ez az, ami felkeltette a közvélemény figyelmét. A vizsgálóbíró a vádlottat egy parancssal/utasítással tilthatta el a kommunikációtól és ezt fel kellett vezetni a börtön nyilvántartásába. Az eltiltás csak 10 napig tarthatott, de ez mindig megújítható volt. Ezt jelenteni kellett a főállamügyésznek (attorney general).²⁰ Álláspontom szerint azonban ez a szabály nem nyújtott megfelelő garanciát, de legalább már az enyhülés jelei mutatkoztak meg benne.

A Code d’Instruction Criminelle előzetes vizsgálatra vonatkozó részét érte a legtöbb kritika, ezen részt számtalanszor módosították²¹, nem véletlen tehát, hogy a vizsgálati fogság is módosításokon esett át.

¹⁷ CARRARA 1879, 412.o.

¹⁸ Uo. 412.o.

¹⁹ Uo. 413. - 414. o.

²⁰ A. ESMEIN 1913, 544. o.

²¹ Uo. 539. o.

2. fejezet: A francia és az olasz büntetőeljárásjogi kódex rövid bemutatása

2.1. A Code d’Instruction Criminelle bemutatása, valamint annak korabeli megítélése

A Code d’Instruction Criminelle előtt nem volt egységes büntetőeljárásjogi kódex. Az 1700-as évek végéig a büntető igazságszolgáltatás szabályozását megosztották: míg a büntetőeljárás rendjét és a bírói szervezetet a királyi rendeletek szabályozták, addig a büntető anyagi jog szabályozásával a nagy francia régiók szokásjoga foglalkozott.²²

A Code d’Instruction Criminelle Bevezető rendelkezéseiből (Dispositions Préliminaires) és két könyvből áll: A bevezető rendelkezéseiből a területi hatályt tartom fontosnak kiemelni. Az első könyv (Livre I) a rendőrségről (police judiciaire) szól és azokról a tisztviselőkről, akik azt végrehajtották. A második könyv (Livre II) az igazságszolgáltatásról szól. A kódex 643 szakaszból állt eredetileg.²³ A kódex alkotói nagyon sok rendelkezését átültették az 1670-es rendeletnek, avagy más néven XIV. Lajos kódexének, illetve az 1791-es törvényeknek, amelyeket forradalmi kódexnek is szoktak hívni.²⁴

A Code d’Instruction Criminelle bár technikailag az egyik legkevésbé tökéletes napóleoni kódexek egyike volt, az érdeme abban rejlett, hogy megtalálta az arany középutat az ősi jog inkvizíciós eljárása és a forradalom akkuzatórius eljárása között. Ez azt jelenti, hogy a büntetőeljárásnak két nagy szakasza volt: a vizsgálati szakasz (la phase d’instruction) és az ítéleti szakasz (la phase du jugement). A vizsgálati szakaszban az inkvizíciós eljárás elemeit lelhettük fel: írásbeli, titkos, nem kontradiktórius és egy olyan bíró (magistrat) előtt zajlott, akinek a feladata a bűncselekményre vonatkozó bizonyítékok felkutatása volt. Ezzel szemben az ítéleti szakasz az akkuzatórius eljárás jegyeit mutatta, mivel nyilvános, szóbeli és kontradiktórius volt, ahol az esküdtszék (jury) előtt a vád és a védelem egyenlő mértékben érvényesült.²⁵

A kódex nevét is sokan bírálták: a napóleoni kódex egyik előzményének, az 1670-es rendeletnek volt ez a neve, de ebben a büntetőeljárás egy szakaszból állt, nevezetesen a vizsgálati szakaszból. Mint ahogyan azt az előbb kifejtettem, az 1808-as Code d’Instruction Criminelle-ben nemcsak vizsgálati, hanem ítéleti szakasz is van, ezért hibás az elnevezése. Az

²² POKOL 2007, 7. o.

²³ Code d’Instruction Criminelle de 1808, http://ledroitcriminel.free.fr/la_legislation_criminelle/anciens_textes/code_instruction_criminelle_1808.htm Letöltés időpontja: 2014. 09.22.

²⁴ Uo.

²⁵ Rivista italiana di diritto e procedura penale, Fasc. 1-Gennaio-Marzo 1965. Milano-Dott.A. Giuffrè-Editore 5. o.

instruction (a vizsgálat) csak a büntetőeljárás egyik része, nem maga az egész eljárás, ezért a kódex neve helyesen úgy hangozna, hogy: Code de procédure penale, ami büntetőeljárásjogi kódexet jelentene. Más országok (Németország, Belgium, Olaszország, Ausztria), ahol adoptálták ezt a kódexet, már helyesen nevezték el.²⁶ Valóban, ha megnézzük az 1865-ös olasz büntetőeljárásjogi kódexet, láthatjuk, hogy az olaszok már jól nevezték el: Codice di procedura penale del Regno d'Italia.²⁷ Ennek fordítása: Az Olasz Királyság büntetőeljárásjogi kódexe.

Egy belga büntető eljárásjog szakértő, Thonissen is úgy foglalt állást, hogy ez a bűnvádi perrendtartás messze volt a tökéletestől, sőt maga Napóleon volt az első, aki rájött arra, hogy sok hiányossága volt a kódexnek: nem véletlen, hogy nagyon igyekezett azért, hogy a polgári jogi kódexhez hozzákapcsolják az Ő nevét, viszont ugyanezt elutasította a büntetőeljárásjogi kódex esetében.²⁸

Viszont nézzünk meg más véleményt is Napóleon bűnvádi perrendtartásáról. El kell ismerni, hogy van igazság abban, amit Carmignani állított. „I. Napoleon 1808-diki büntető törvénykönyve elmés csalás; minden ízében arra van számítva, hogy Napoleon ünnepélyes ígéreteit illusoriusokká tegye, melyek megtartását az evangéliomra fogadta a népnek; értjük: 1. az esküdtszékre-2. a bírák elmozdíthatatlanságára és függetlenségére vonatkozó ígéretét.”²⁹ Az esküdtszékekkel kapcsolatban azt kifogásolta Carmignani, hogy az esküdtek választásánál a társadalmi osztályok számítottak, és az esküdtek listáját a prefektusok állították össze; valamint azt, hogy jutalmat ígért azon esküdteknek, akik minél több marasztaló ítéletet hoznak.³⁰ A Code d'Instruction Criminelle valóban bizonyos társadalmi rétegekhez kötötte az esküdtté válást, hét kategóriát sorolt itt fel a törvény: 1. választási körzetek tagjai 2. a département-ban lévő 300 legjobban megadóztatott lakos 3. a közigazgatásban lévő tisztviselők Napóleon (l'Empereur) kinevezése alapján 4. akik egy vagy több doktori vagy licenciátusi fokozatot szereztek a jogi, orvosi, természettudományi vagy szépirodalmi egyetemen, tagja vagy levelezője a francia Akadémiának és más tudományos, kormány által elismert tudós társaságoknak 5. közjegyzők 6. a bankárok, nagykereskedők és kereskedők, akik annyi iparüzési adót fizetnek, mint az első két osztályba soroltak 7. a közigazgatás alkalmazottjai, feltéve, hogy legalább 4000 frank fizetéssel rendelkeznek.³¹ Ez egy taxatív

²⁶ http://ledroitcriminel.free.fr/la_legislation_criminelle/anciens_textes/code_instruction_criminelle_1808.htm Letöltés időpontja: 2014.09.22.

²⁷ Codice di procedura penale del Regno d'Italia

²⁸ http://ledroitcriminel.free.fr/la_legislation_criminelle/anciens_textes/code_instruction_criminelle_1808.htm 2014.09.22.

²⁹ CARRARA 1879, 283. o.

³⁰ Uo. 283. o.

³¹ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 382

felsorolás, a törvény azonban tett egy kivételt: azok, akik egyik osztályba se illettek bele, de szeretnék volna az esküdti feladatokkal járó megbecsülést élvezni, azért, hogy felkerüljenek a listára, igényt kellett előterjeszteniük a prefektusnál, a prefektus előzetes információkat gyűjtött róla az igénylő költségére, majd ez a belügyminiszter elé került, végül a miniszter engedélyezte azt. A prefektus automatikusan is előterjeszthette a miniszternek a kérelmet.³² Császári Őfelsége fenntartotta magának azt a jogot, hogy azon esküdteket, akik dicséretes buzgalmat tanúsítanak, megfelelő jutalomban részesítse tiszteletreméltó tanúbizonyságukért.³³

A másik, amit kritikával illetett Carmignani az, hogy Napóleon kiterjesztette a császári ügyészség hatáskörét.³⁴ A császári ügyészségekről majd lesz szó a későbbiekben, ezért ezek hatáskörére nem térek ki ebben a fejezetben.

Ezt a részt Carmignani mondatával zárom: „... az új francia intézmények csak egy katonauralkodó szeszélyéről tesznek tanúságot, a ki a büntető igazságszolgáltatásból nagy hadi tanácsot akart csinálni, csak hogy a katonai egyenruhát bírói togával helyettesítette.”³⁵

2.2. Az 1865-ös olasz büntetőeljárásjogi kódex

Az 1865-ös büntetőeljárásjogi kódex előtt is voltak természetesen büntetőeljárás törvények, kódexek, szinte minden régiónak (regione-nak) külön eljárásjoga volt, ezekkel nem szeretnék foglalkozni ezen dolgozat keretén belül, de azért felsorolok egyet-kettőt: codice di procedura penale per il Regno d'Italia (1807, ez az Olasz Királyságé), codice di procedura penale per gli stati del Re di Sardegna (1847, Szardínia királyának kódexe), codice di procedura penale per gli antichi stati di Vittorio Emanuele II (1859, II. Viktor Emánuel ősi államainak kódexe), codice delle Due Sicilie (ennek 4. részét 1819-ben publikálták).³⁶ Ez utóbbi különös jelentőséggel bírt az olasz büntetőeljárásjog történetében.³⁷ Az 1865-ös kódex és azok előzményei, az 1791-es és 1796-os francia törvényekből, valamint a Code d'Instruction Criminelle-ből merítettek közvetlenül inspirációt, ezen francia törvényeknek jelentős hatása volt az olasz eljárásjog fejlődésére.³⁸ Az olasz büntetőeljárásjogi kódex felépítése nagyban hasonlít a francia kódex struktúrájához: előzetes címmel kezdődik (titolo preliminare), három

³² Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 386

³³ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 391

³⁴ CARRARA 1879, 283. o.

³⁵ Uo. 284. o.

³⁶ Rivista italiana di diritto e procedura penale, Milano, Dott.A. Giuffrè Editore, Fasc. 3-4.-Luglio-Dicembre 1972, 548. o.

³⁷ Uo. 548. o.

³⁸ Uo. 547-548. o.

könyvből áll. Az első könyv (Libro I) az előkészítő vizsgálatról szól (dell'istruzione preparatoria), a második könyv (Libro II) az ítélkezésről, magáról a tárgyalásról szól (del giudizio), a harmadik könyv pedig (Libro III) néhány különleges eljárásról és szabályozó rendelkezésről szól (di alcune procedure particolari e di alcune disposizioni regolamentari). A könyvek fejezetekre oszlanak. A kódex 857 szakaszból áll.³⁹

3. fejezet: Az esküdszék intézménye

3.1. A francia esküdszékről alkotott vélemények

A francia vizsgálati esküdszéket az 1791. évi szeptember 16-i törvény vezette be Franciaországba, ezt az 1700-as évek egyik legremekebb találmányának gondolták.⁴⁰ Az esküdszék bevezetésével az emberek szuverenitását akarták kifejezésre juttatni. Ez azon a feltételezésen alapult, hogy a polgárbírók a józan észnek (common sense) köszönhetően alkalmasak az igazságszolgáltatásra.⁴¹ Két francia jogász, nevezetesen Jean Cruppi és André Toulemon (19. század vége, 20. század eleje) szerint az esküdszékek és a hivatásos bírói apparátus közötti folyamatos ellentét a napóleoni korra vezethető vissza.⁴² A Code d'Instruction Criminelle megalkotásánál ez volt a legvitásabb kérdés, számos érv szólt ellene. A Grand Judge szerint, az esküdszéket nem lehet meghonosítani Franciaországban, mivel ez kevésbé összeegyeztethető a nemzet szellemével és karakterével.⁴³ A fellebbviteli bíróságok véleményét nagyon megosztotta: tizenkettő ellenezte, öt kérte a fenntartását, öt nem nyilatkozott, három észrevételekkel egészítette ki a tervezetet, kettő pedig homályos/bizonytalan dicséretekkel illette az esküdszék intézményét.⁴⁴

Ami a büntetőbíróságokat illeti, 23 észrevételeket tettek a jogintézményhez, de nem igazán foglaltak állást az esküdszék mellett, de nem is elleneztek, 26 ellenezte a felállítást, 26 pedig a fenntartását kérte.⁴⁵

A publicisták véleményét is megosztotta az esküdszék: míg M. Bourguignon kifejezetten az esküdszék mellett érvelt,⁴⁶ addig M. Gach a következőket mondta: „... Vállalkozom arra, hogy bebizonyítsam, hogy az esküdszék intézménye csupán egy filozófiai álom, lehetetlen

³⁹Codice di procedura penale del Regno d'Italia

⁴⁰ A. ESMEIN 1913, 463. o.

⁴¹ DONOVAN 1999, 379. o.

⁴² Uo. 380. o.

⁴³ Uo. 466. - 467.o.

⁴⁴ Uo. 467.o.

⁴⁵ Uo. 472.o.

⁴⁶ Uo. 477.o.

megvalósítani itthon. Francia földön, amely más nézőpontból egyébként bővelkedik ünnepelt és értékes emberekben, soha nem lesznek jó esküdtek, az akadály a jellemben, módszerekben, bűnökben, valamint a nemzet virtusában rejlik.”⁴⁷

Végül Napóleon úgy döntött, hogy fenntartja az esküdszékét, de jelentősen megcsorbította azt a Code d’Instruction Criminelle-ben.⁴⁸

3.2. Esküdszék (jury) a Code d’Instruction Criminelle-ben

Az esküdszék (jury) felállításához 12 esküdtre volt szükség.⁴⁹ Az esküdtté válás feltételeit már ismertettem az előző fejezetben, itt most csak egy-két kiegészítést szeretnék tenni. A törvény negatívan határozta meg az esküdtté válás alapvető kritériumait: Senki sem láthatott el esküdti feladatokat, ha nem töltötte be a 30. életévét, illetve ha nem rendelkezett polgári és politikai jogokkal, különben érvénytelen/semmis volt az esküdtté nevezés.⁵⁰ Nagyon szép ünnepélyes szokás volt, hogy még mielőtt az esküdszék elkezdte volna a vizsgálatot, az elnök eskütételre hívta fel az esküdteket: megígérték Isten és az emberek színe előtt, hogy a vádlott ellen felhozottakat a lehető leglelkiiismeretesebb gondossággal fogják megvizsgálni, nem árulják el sem a vádlott érdekeit, se a társadalomét, aki vádolja Őt, nem beszélnek senkivel a nyilatkozatuk meghozataláig, nem vesznek figyelembe sem gyűlöletet, sem gonoszságot (rossz indulat), sem félelmet, sem szeretetet: a vád és a védelem által felhozottak alapján, a lelkiismeretüket és belső meggyőződésüket követve, pártatlanul és határozottan fognak döntést hozni, ahogyan azt egy feddhetetlen és szabad embernek kell. Ezután az esküdteket egyenként magához hívta az elnök, akik felemelték a kezüket és így szóltak: „Esküszöm.” Ha ezt nem tették meg, akkor az érvénytelenséget vont maga után.⁵¹ Az esküdtek nem hagyhatták el a szobájukat addig, amíg meg nem hozták a nyilatkozatukat. A kihágást elkövető esküdtet legfeljebb 500 frank pénzbüntetésre lehetett kötelezni. Mindenki más, aki megzavarta a rendet 24 órás bebörtönzésre lehetett ítélni.⁵² Az esküdtek először a fő tényről tanácskoztak, utána tárgyalták meg a körülmények mindegyikét.⁵³ Az esküdszék nyilatkozatával (déclaration) vagy a vádlott mellett vagy a vádlott ellen szólt, a többség dönt elve alapján, semmisség terhe mellett. A szavazatok egyenlősége esetén a vádlottra kedvezőbb ítélet diadalmaskodott.⁵⁴

⁴⁷ Uo. 478.o.

⁴⁸ DONOVAN 1999, 381. o.

⁴⁹ Code d’Instruction Criminelle de 1808, Article 393

⁵⁰ Code d’Instruction Criminelle de 1808, Article 381

⁵¹ Code d’Instruction Criminelle de 1808, Article 312

⁵² Code d’Instruction Criminelle de 1808, Article 343

⁵³ Code d’Instruction Criminelle de 1808, Article 344

⁵⁴ Code d’Instruction Criminelle de 1808, Article 347

Az elnök megkérdezte, hogy mi az eredménye a tanácskozásuknak. A fő esküdt (chef du jury) felállt, a kezét a szívére tette és ezt mondta: „Becsületemre és lelkiismeretemre, Isten és az emberek előtt, az esküdtszék ítélete: Igen, a vádlott, stb. Nem, a vádlott, stb.”⁵⁵ A napóleoni kódex szabályozta az esküdtek összeférhetetlenségét is, például nem lehetett esküdt a miniszter, a prefektus, az alprefektus, a bíró, a bíróságokhoz közeli főügyész, a császári ügyész, és az ő ügyész helyetteseik. Az esküdti feladatok szintén összeférhetetlenek a kultuszminiszter esetében is.⁵⁶ Mi történt akkor, ha az esküdt nem jelent meg az idézésről való értesülése ellenére? Ebben az esetben az esküdtszék (cour d’assise) pénzbírságot szabott ki: az első alkalomkor 500 frankot, a második alkalomkor 1000 frankot, a harmadik alkalomkor 1500 frankot. Ebben az utolsó esetben esküdti feladatok ellátására képtelennek/alkalmatlannak nyilvánították a jövőre nézve.⁵⁷

A francia jury-nek azonban voltak hiányosságai. Az egyik ilyen hiányosság az volt, hogy a tények, ténykérdések túlságosan is a középpontba kerültek, az esküdtekhez intézett kérdések megszorodtak és végül a tények egymással ellentétesek lettek, amely megnehezítette az igazságszolgáltatást. Franciaországban az esküdtszéki határozatok nagy részét azért semmisítették meg, mert a kérdéstételek hibásak, hiányosak voltak.⁵⁸ Egy másik nagy hibája az volt, hogy az esküdtek szorosan az elnök által teendő kérdésekhez voltak kötve. Az angol rendszerben ez sosem volt így, mert az a jogbiztonságot veszélyeztette volna.⁵⁹

3.3. Az esküdtszékkel kapcsolatos dilemmák Olaszországban

Carmignani, mint már az előző fejezetből is kiderült, nem igazán volt az esküdtszék híve, az igen és nem által kifejezett „kádi-bíráskodásnak”, ahol nem kellett megindokolni az esküdteknek a döntésüket, de igazából ellenszenvet érzett minden iránt, amit a „francia szuronyok importáltak”.⁶⁰ Carmignani értelemszerűen nem szimpatizált az 1838. évi toszkánai reformokkal sem, amelyek a bíróságokat esküdtszékké alakították át.⁶¹ Carmignani Pisában is kifejtette az esküdtszékről kialakult véleményét, ahol jelen volt a francia tudós, publicista Jouffroi is, aki a következőket mondta Carmignaninak: „Az ön érvelése igen helyes; de az esküdtszék a szabadság előőrsé.”⁶² Az olasz jogászok heves csatákat vívtak az

⁵⁵ Code d’Instruction Criminelle de 1808, Article 348

⁵⁶ Code d’Instruction Criminelle de 1808 Article 384

⁵⁷ Code d’Instruction Criminelle de 1808 Article 396

⁵⁸ RESŐ 1867, 23-24. o.

⁵⁹ Uo. 25. o.

⁶⁰ CARRARA 1879, 255-256. o.

⁶¹ Uo. 256. o.

⁶² Uo. 254.o.

esküdtszék intézményével kapcsolatban, rengeteg közlemény is jelent meg erről a témáról. A választó kamarában is sok vita zajlott e körül.⁶³ Archivo Giuruduco pedig „visszalötte nyilat az intézmény szíve ellen” előkeresett egy névtelen értekezést a westminsteri Review-ból, amely támadta az esküdtszékeket, de ez az értekezés nem volt méltó arra, hogy lefordítsák olaszra vagy, hogy azt megcáfolják.⁶⁴ A Nazione című lap pedig ingadozott, bár régen még a szabadság legfőbb híve volt, később már megjósolta az esküdtszék bevezetését és annak bukását Olaszországban.⁶⁵ Carrara maga úgy vélte, hogy az alkotmányos szabadság négy pilléren nyugszik: nemzetőrség, esküdtszék, szabad sajtó és a parlament, szerinte elérkezett az esküdtszék ideje.⁶⁶ Nagyon elgondolkodtató azon érve, hogy nem biztos, hogy mindig a hivatásszerű bírák alkalmazása a célravezető, erre példának Carpozov-t hozta fel, aki azzal dicsekedett, hogy húszezer emberre mondta már ki a halálos ítéletet. Lehetséges tehát, hogy a polgár-bírák ellensúlyozzák ezeket a hivatásszerű bírókat.⁶⁷ Ő egyértelműen az esküdtszékek mellett foglalt állást, azt is megértette, hogy vannak olyanok, akik ellenzik, csupán azzal nem tudott szimpatizálni, hogy vannak olyan fiatalok, akik minden ellen láznak, úgy használják fel a harcukhoz Carmignani nevét, hogy fogalmuk sincs nekik Carmignani munkásságáról, érvrendszeréről.⁶⁸

3.4. Az olasz esküdtszék a Codice di procedura penale del Regno d'Italia-ban

Az első dolog, amit feltétlenül meg kell említeni, hogy Olaszországban a Corte d'assise nem 12, hanem 14 esküdttől áll.⁶⁹ Ami nagyon érdekes, hogy az esküdtek esküszövege teljesen megegyezett a Code d'Instruction Criminelle-ben lévővel.⁷⁰ Ugyanúgy kéz feltartással (a jobb kézzel, ez nincs benne a francia kódexben, hogy a jobbal kellene) kellett megesküdniük, de érdekes, hogy az olasz eljárásjogi törvény nem mondta ki azt, hogyha ezt nem teszi meg az esküdt, az érvénytelenséget von maga után. A szavazás után a fő esküdt ugyanúgy a szívére téve kezét mondta el az esküdtszék döntését, ahogyan azt a franciáknál láthattuk (annyi különbséggel, hogy az olaszoknál kimaradt az a mondatrész, hogy Isten és az emberek előtt).⁷¹ Szavazategyenlőség esetén ugyanúgy a vádlottra nézve kedvezőbb döntés

⁶³ Uo. 258.o.

⁶⁴ Uo. 258.-259.o.

⁶⁵ Uo. 259.o.

⁶⁶ Uo. 261.o.

⁶⁷ Uo. 265.o.

⁶⁸ CARRARA 1879, 281. o., 285. o.

⁶⁹ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 486. szakasz

⁷⁰ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 487. szakasz

⁷¹ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 506. szakasz

győzedelmeskedett, de érdekes, hogy az olasz törvény azt is kifejtte, hogyha valamelyik urnába tett szavazatot legalább 6 esküdt olvashatatlanak ítélt, azt a szavazatot a vádlott javára kell értékelni, illetve ha egy szavazatból nem derült ki, hogy igen vagy nem, akkor azt is a vádlott javára kellett figyelembe venni. A vádlott felmentéséhez legalább 7 szavazat kellett.⁷²

Azokat az esküdteket, akik a törvényben foglalt kivételtől eltekintve elhagyták a tanácskozó termet vagy harmadik személlyel beszéltek, legfeljebb 500 líra bírsággal büntethette meg az esküdtszék. Aki esküdként megzavarta a rendet vagy nem követte a szabályokat, arra az esküdtszék 24 óra börtönbüntetést szabhatott ki.⁷³ Amint látjuk, ezt is teljesen a francia szabályozásból vették át az olaszok.

Még egy utolsó rendelkezést hozok fel példaként, hogy bemutassam mennyire is hasonlított a két kódex. A Code d’Instruction Criminelle előírása alapján minden olyan esetben, amikor a gyanúsítottat esküdtszék (cour d’assises) vagy külön bíróság elé (cour spéciale) rendelték, a főügyész egy vádiratot fogalmazott meg. A vádirat a következőket tartalmazta: 1. a büntett (délit) természetét, ami a vád tárgyát képezi 2. a tényt és az összes körülményt, amelyek súlyosbítják vagy enyhítik a büntetést; a gyanúsítottat meg kellett nevezni és pontosan (világosan) ki kellett jelölni. A következőkkel kellett zárni a vádiratot: *N. következőben ilyen gyilkossággal, ilyen lopással, vagy ilyen más büntettel (crime), vagy ilyen és ilyen körülménnyel vádolják a gyanúsítottat.*⁷⁴ A crime és a délit szót nem véletlen írtam oda zárójelbe, mindkettő büntettet jelent. A crime súlyosabb, a délit enyhébb büntettet takar.

Az olasz büntetőeljárásjogi törvény is ugyanezt tartalmazta annyi különbséggel, hogy vádiratot záró mondat tartalmát illetően szándékos emberölést írt (de ez lényegében ugyanaz, mint a gyilkosság), illetve nevesítette még a rablást, ezt a francia kódex nem tette meg.⁷⁵

⁷² Codice di procedura penale del Regno d’Italia 504-505. szakasz

⁷³ Codice di procedura penale del Regno d’Italia 500. szakasz

⁷⁴ Code d’Instruction Criminelle de 1808 Article 241

⁷⁵ Codice di procedura penale del Regno d’Italia 442. szakasz

4. fejezet: A különbíróságok, különeljárások

4.1. A különbíróságok Franciaországban (Les cours spćciales)

A különbíróság egy elég érdekes jogintćzmćnye volt a Code d'Instruction Criminelle-nek. Akkor került egy ügy a különbíróság elé, ha a bűncselekmćny (crime) elkövetői csavargók, olyan személyek voltak, akik nem tettek beismerő vallomást és olyan elítéltek, akiket testi vagy megszégyenítő büntetésre ítélték. A különbírószágon nem esküdtek, hanem meghatározott bírók döntöttek.⁷⁶ Ezenkívül a fegyveres lázadás esete, a pénzhamisítás, a gyilkosságok tartoztak a különbírószágotra, ha azokat csoportosan felfegyverkezve követték el.⁷⁷ A különbírószágot jelentőségét mutatja az is, hogy a különbírószágot nyolc bíróból álltak: egy elnökből, négy cour d'assises-es bíróból, három katonából (akik legalább századosi/kapitányi fokozattal rendelkeznek).⁷⁸ A három katonánál további feltétel, hogy a 30. életévüket be kell tölteniük, valamint őket minden évben maga Napóleon nevezte ki. Három helyettesük is volt, akik azonos rendfokozattal rendelkeztek, a helyetteseket szintén Napóleon nevezte ki.⁷⁹ Ez azért így ebben a formában nem volt egy stabil jogintćzmćny, későbbiekben módosításra került. 1830-tól kezdve, a Code d'Instruction Criminelle által felállított különbírószágot esetében megfogalmazott bűnözői kategóriákat eltörölték és az új alkotmány ezzel megszüntette a különbírószágot (juridiction d'exception).⁸⁰

4.2. A király engedélyéhez kötött eljárás (Del modo di procedere nei casi in cui é necessaria l'autorizzazione sovrana)

A különbírószágot nem vették át az olaszok az 1865-ös büntetőeljárásukba, viszont ott is volt egy nagyon érdekes jogintćzmćny, egy érdekes eljárás, amelybe a királynak nagy beleszólása volt, ez a következő cím alatt szerepelt: Az uralkodó engedélyéhez kötött eljárás módjáról. Ez az eljárás különeljárásnak számított, a 3. könyvben található meg. Ennek az a lényege, hogy voltak olyan esetek, amikor a bűncselekmćny természete és az elkövető személye (személyének minősége) tiltotta azt, hogy a király engedélye nélkül folytassák le az

⁷⁶ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 553

⁷⁷ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 554

⁷⁸ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 556

⁷⁹ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 559

⁸⁰ Rivista italiana di diritto e procedura penale, Milano-Dott.A. Giuffrè-Editore, Fasc.1-Gennaio-Marzo 1965 7. o.

eljárást. A kódex leírta, hogy ilyenkor milyen szabályokra kellett figyelemmel lenni.⁸¹ Ami számomra érdekes ebben az eljárásban, hogy volt egy olyan szabály, hogyha a vádlottat tetten érték és letartóztatták, ez automatikusan azt vonta maga után, hogy az uralkodó engedélyét kellett kérni azonnal. Amíg az uralkodó nem bocsátotta ki a rendelkezését, addig a vádlottat előzetesen börtönben (carcere) kellett tartani, de itt a törvény felsorolt pár kivételt ez alól a rendelkezés alól.⁸²

Nyilvánvalóan ebben a fejezetben említett francia és olasz jogintézmény eltérő, azonban nem véletlen hasonlítom össze a kettőt: míg a francia esetben a császár közvetetten szólt bele az eljárásba, addig az olaszoknál a király közvetlenül beavatkozott.

5. fejezet: A vizsgálóbíró

5.1. A francia juge d'instruction

Minden községi kerületben (arrondissement communal) volt egy vizsgálóbíró. Őfelsége (Napóleon) választotta ki őket a polgári bíróság (tribunal civil) bírói közül, 3 évre; de tovább is betölthették ezt a tisztséget.⁸³ Azokban a kerületekben, ahol szükséges volt, egy második vizsgálóbírót is kineveztek, ez a bíró tagja lett a polgári bíróságnak. Párizsban 6 vizsgálóbíró volt.⁸⁴ Itt tartom fontosnak megjegyezni azt, hogy Napóleon ezzel a törvénykönyvvel megvalósította a büntető és a polgári jogi igazságszolgáltatás egységét, kialakította a bírók közösségi hatalomgyakorlását, elkülönítette a vizsgálati szakaszt az ítélethozatali szakasztól.⁸⁵ Álláspontom szerint a vizsgálóbírónál is megnyilvánult a büntető és polgári igazságszolgáltatás egysége azáltal, hogy a vizsgálóbírókat a polgári bíróság tagjai közül nevezték ki. Valamint láthatjuk, hogy Napóleonnak a vizsgálóbíró kijelölésénél is nagy szerepe volt.

A vizsgálóbírók, ami a rendőrségi feladatkörüket illeti, a császári főügyész (procureur général impérial) ellenőrzése alá tartoztak.⁸⁶

Tettenért bűncselekmény esetén a vizsgálóbíró közvetlenül, saját maga megtehetette azon intézkedéseket, amelyek a császári ügyész feladatkörébe tartoztak, ahogyan az a „Császári

⁸¹ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 805. szakasz

⁸² Codice di procedura penale del Regno d'Italia 807. szakasz

⁸³ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 55

⁸⁴ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 56

⁸⁵ Rivista italiana di diritto e procedura penale Milano-Dott.A. Giuffrè-Editore, Fasc.1-Gennaio-Marzo 1965
5. o.

⁸⁶ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 58

ügyészek és a helyetteseik”-ről szóló fejezetben van. A vizsgálóbíró azonban kérhette a császári ügyész jelenlétét késlekedés nélkül mindazon előírásoknak megfelelően persze, amelyek az előbb említett fejezetben vannak.⁸⁷ Ha nem tettenérésről volt szó, csak a császári ügyésszel való egyeztetés, megbeszélés után tehetett bármilyen eljárási cselekményt. Azt is be kellett jelenteni a császári ügyésznek, ha befejeződött az eljárás; a császári ügyész elkészítette a vádiratait, amelyeket megfelelőnek ítélt meg, de ez nem tarthatott tovább 3 napnál.⁸⁸ A vizsgálóbíró helyszínre (a bűncselekmény helyszínére) csak a császári ügyész és a törvényszéki írnok (greffier du tribunal) kíséretében mehetett vissza.⁸⁹ Mindenki, akit bűncselekmény (crime vagy délit által) sérelme ért, panaszt tehetett magánfélként/magánvádlóként (partie civile) a vizsgálóbíró előtt, aki akár a bűncselekmény helyszíne (crime vagy délit), akár a gyanúsított tartózkodási helye/lakóhelye, akár azon hely alapján ahol Ő (gondolom, itt a sértettre gondol a törvény) megtalálható, illetékes volt eljárni. (Az illetékesség szót nem használja a törvény, de ezt csak így lehet lefordítani szépen.)⁹⁰ A vizsgálóbíró feladatai között megemlítem a tanúkihallgatás intézményét (ezt majd egy külön fejezetben fejtem ki), házkutatás intézményét, olyan helyek megvizsgálását, ahol vélelmezhető, hogy bizonyítékok lehetnek elrejtve...⁹¹ A vizsgálati szakasz és a vizsgálóbíró körül a kódex megalkotása során számos vita volt, csakúgy mint a rendőrség, a vizsgálóbíró és az ügyész (public prosecutor) feladatainak elkülönítése során, ez kulcsfontosságú kérdés volt, csakúgy mint a vizsgálati és ítéleti szakasz elkülönítése.⁹²

Az 1808-as kódex nem ismerte el a rendőrségi szakaszt. Ebben a rendszerben vagy a vizsgálóbíró előtt indult meg az ügy, vagy ha a vizsgálat nem volt szükséges, akkor a büntetőbírósnál kezdődött minden.⁹³ A tapasztalat azonban bebizonyította, hogy a rendőrség is közbenjárt akkor, amikor törvénysértés/ szabálysértés (infraction) történt, ilyenkor azzal volt megbízva, hogy derítse fel az első gyanújeleket és keresse meg a lehetséges elkövetőt.⁹⁴ Később az 1897-es törvény is talán elkövette azt a hibát, hogy nem vette figyelembe a rendőrségi nyomozás jelentőségét, mivel nem lehetett előre látni annak a következményeit, hogy mi lenne akkor, ha több hatalmat adnának neki. A rendőrség szerepe

⁸⁷ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 59

⁸⁸ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 61

⁸⁹ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 62

⁹⁰ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 63

⁹¹ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 71-90, Article 87 és Article 88

⁹² A. ESMEIN 1913, 500 - 505. o.

⁹³ Rivista italiana di diritto e procedura penale, Milano-Dott.A. Giuffrè-Editore, Fasc.1.-Gennaio-Marzo 1965
8. o.

⁹⁴ Uo. 8. o.

igen erőteljes pedig, mivel a vizsgálóbírók sok formalitáshoz és óvintézkedéshez voltak kötve.⁹⁵

5.2. Az olasz giudice istruttore

Az olasz vizsgálóbíró jelentősen hasonlít a francia szabályozásra, de itt azért jobban eltérnek a szabályok, mint az esküdszék tekintetében.

Az olasz vizsgálóbíró hatásköre azon járásbírók (pretore) hatáskörével egyezett meg, akik mint a rendőrség tisztségviselői jártak el, azon bűncselekmények (reato) tekintetében, amelyet az ő lakóhelyén követtek el. A törvény szabályozta azt az esetet is, amikor a rendőrség (polizia giudiziaria) és a vizsgálóbíró között hatásköri összeütközés alakult ki. Ebben az esetben a vizsgálóbíró megtehetette azon eljárási cselekményeket, amelyek a rendőrséghez tartoztak, azzal a lehetőséggel, hogy újra elvégezzen bizonyos rendőrség által már lefolytatott eljárási cselekményeket, vizsgálatokat, amennyiben azokat hiányosnak vagy szabálytalannak ítélte meg.⁹⁶ A vizsgálóbíró azon vizsgálati eljárási cselekményeket (amelyek bűncselekmény elkövetésével kapcsolatosak, az olasz törvény itt a crimine és delitto szavakat használja) is lefolytathatta, amelyek a büntetőbíróshoz tartoztak (tribunale correzionale).⁹⁷ Itt tartom fontosnak megjegyezni, hogy az olasz jogi szaknyelvben is három elnevezése van a különböző súlyú bűncselekményeknek: reato, crimine és delitto.

Súlyos és sürgős esetekben, vagy amikor más különleges körülmények megkövetelték, a vizsgálóbírónak ki kellett menni a helyszínre és elvégeznie azon eljárási cselekményeket, amelyeket megfelelőnek vélt: kérte a királyi ügyész jelenlétét, de úgy, hogy ez ne késleltesse őt az intézkedésben. Amennyiben a királyi ügyész nem jelent meg, az eljárási cselekmények lefolytatása után jelentést kellett tennie ezekről a királyi ügyésznek.⁹⁸ Az előkészítő eljárás végén a vizsgálóbíró beszámolt a királyi ügyésznek, aki 3 nap alatt elkészítette a vádiratokat.⁹⁹ Ez a franciáknál is így volt, annyi különbséggel, hogy ott csak tettenérésen kívüli esetekre vonatkozott ez.

A vizsgálóbíró ugyanúgy végzett tanúkihallgatást, mint a francia társa, de ennek részleteinek kifejtését a dolgozat szempontjából nem tartom relevánsnak.¹⁰⁰

⁹⁵ Uo. 8. o.

⁹⁶ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 79. szakasz

⁹⁷ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 81. szakasz

⁹⁸ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 83. szakasz

⁹⁹ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 246. szakasz

¹⁰⁰ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 85. szakasz

6. fejezet: Az ügyészség

6.1. Az államügyészség eredete

Az államügyészség eredete egészen a római népig vezethető vissza, amikor senki nem akarta elvállalni az elkövetőkkel szemben a vád képviselését, ez pedig bizonytalanná tette a büntető igazságszolgáltatást.¹⁰¹ Később minden úrnak lett egy procurator-a, majd a királyok is kineveztek a törvényszékek mellé ügyészeket, az ügyészek a kormány érdekeit képviselték.¹⁰² Később az „új polgárisulás” korában az ügyészek már nem a koronát képviselték, hanem a pártatlanság és a törvény nevében jártak el.¹⁰³ Az ügyészség eredetére vonatkozóan persze számos teória alakult ki: vannak, akik Nagy Károly missi domicijétől származtatják, Sclopis a velencei avogatori-kat tartja az elődjének, vannak, akik a procuratores fiscales-től eredeztetik.¹⁰⁴ Carcano János szerint „az államügyészség egészen politikai intézmény, melyet a francia monarchia teremtett, hogy a király a bíróságokat féken tarthassa.”¹⁰⁵ Az államügyészségnek (public prosecutor) meg kell említenem még a kánonjogi előzményét is, ami azon alapult, hogy a kánonjog szerint a bíró csak akkor kezdheti el gyakorolni a hatalmát, ha egy vádló (denunciator), aki majd a per részese maradhat, előállítja a tanúit és bizonyítékait. Ezt a szerepet fogja betölteni az ügyész, ő lesz az összes bűncselekmény vádlója, közbenjár minden bűnvádi eljárásban, akár egyedül, akár együttműködve a magánféllel.¹⁰⁶

6.2. A Pubblico Ministero-t ért francia hatások

A Pubblico Ministero-t kétféleképpen is lehet fordítani, államügyészséget és főállamügyészséget is jelent. A napóleoni törvényhozás a Pubblico Ministero-t szorosan függővé tette a végrehajtó hatalomtól. Az Olasz Királyság 2626. számú 1865.évi december 6-i rendelete megújította a napóleoni törvény elveit és a következőt mondta ki (art.129): A főállamügyészség/államügyészség a végrehajtó hatalom képviselője a bírói hatalom közelében az Igazságügyi Minisztérium irányítása alatt.¹⁰⁷ Az 1810. április 1-i napóleoni

¹⁰¹ CARRARA 1879, 372. o.

¹⁰² Uo. 371. -372. o.

¹⁰³ Uo. 372. o.

¹⁰⁴ Uo. 377.o.

¹⁰⁵ Uo. 378.o.

¹⁰⁶ A. ESMEIN 1913, 117. o.

¹⁰⁷ Rivista italiana di diritto e procedura penale, Milano-Dott.A. Giuffrè-Editore, Fasc.2-Aprile-Giugno 1963. 401. o.

törvény széles körben hatott az Olaszország egyesülése előtti államok törvényhozásaira, amelyek szintén kimondták, hogy a Pubblico Ministero a végrehajtás képviselője a bírói hatalom közelében. Ez alól egyedüli kivételt képezett Regno delle due Sicilie (Két Szicília Királysága), ahol más rendszer működött, amennyiben a pubblico ministero működését rábízta egy független szervre/bíróra (magistrato), amelynek a megbízása ideiglenes és megszüntethető volt.¹⁰⁸

6.3. A császári ügyész (le procureur impérial)

Vajon igaza volt-e Carmignani-nak amikor a császári ügyészség túlzott hatalmát bírálta? Kétségtelen, hogy a császári ügyésznek nagyon széleskörű jogosítványai voltak, Ő volt az a személy, akit szinte mindenről értesíteni kellett, mintha szinte minden szál hozzá futna be, alig van olyan része a Code d’Instruction Criminelle-nek, ahol valamilyen formában nem jelenik meg a császári ügyész. Az alábbiakban csak egy-két fontosabbnak ítélt jogosítványáról szeretnék említést tenni.

A császári ügyészek utasítva voltak arra, hogy felkutassanak és üldözzenek (eljárjanak) minden olyan bűncselekményt (délit), amelyek a rendőrségi büntető törvényszékek (tribunaux de police correctionnelle), különbíróóságok (cours spéciales) vagy az esküdtszékek (cours d’assises) hatáskörébe tartoztak.¹⁰⁹ Ez a rendelkezés szerintem már önmagában nagyon széles hatáskört biztosított nekik, de azért nézzük tovább. A császári ügyészeknek és minden más rendőrséghez (police judiciaire) tartozó tisztviselőnek jogában állt feladataik végrehajtása érdekében közvetlenül közbiztonsági erőhöz folyamodni (közbiztonsági erőt igényelni).¹¹⁰ Minden kijelölt hatóság, közalkalmazott, köztisztviselő vagy közhivatalnok, akik feladataik végrehajtása során, tudomást szereztek egy bűncselekményről (crime vagy délit-ről), kötelesek voltak azonnal értesíteni azt a törvényszéki (tribunal) császári ügyészt, akinek a hatáskörébe tartozott a bűncselekmény (crime vagy délit), az elkövetés helye vagy azon hely szerint, ahol a gyanúsított megtalálható, és köteles volt továbbítani ezen eljárónak az erre vonatkozó tájékoztatásokat, jegyzőkönyveket és okiratokat (acte).¹¹¹ De nehogy azt higgyük, hogy csak a hatóságok tartoztak beszámolóval a császári ügyésznek, bizonyos esetekben a magánszemélyekre is értesítési kötelezettséget írt elő a törvény. Mindenki, aki merénylet tanúja, legyen az akár közbiztonság elleni, akár élet vagy tulajdon elleni, hasonlóképpen

¹⁰⁸ Uo. 401. o.

¹⁰⁹ Code d’Instruction Criminelle de 1808 Article 22

¹¹⁰ Code d’Instruction Criminelle de 1808 Article 25

¹¹¹ Code d’Instruction Criminelle de 1808 Article 29

köteles volt erről értesíteni azt császári ügyészt, aki akár a bűncselekmény (crime vagy délit) elkövetésének helye szerint, akár azon hely szerint illetékes, ahol a gyanúsított megtalálható.¹¹² (Az illetékesség szót nem használja a törvény, ezt a fordítás érdekében írtam így.) Tehát azért láthatjuk, hogy semmilyen fontosabb ügy, esemény nem történhet a császári ügyész tudta nélkül. Tettenért bűncselekmény (flagrant délit) esetén, ha az természeténél fogva olyan volt, hogy testi vagy megszégyenítő büntetést vont maga után, a császári ügyész késlekedés nélkül a helyszínre ment, felvette a szükséges jegyzőkönyveket, hogy meg lehessen állapítani a bűnjelet, annak állapotát, a helyek állapotát és hogy meghallgassa a jelenlevők nyilatkozatait, vagy olyan személyeket, akik információval rendelkeznek az ügyről.¹¹³ Erőszakos halál esetén, vagy olyan esetben, amikor a halál oka ismeretlen vagy gyanús, a császári ügyész egy vagy két egészségügyi szakember segítségével megállapította a halál okait és a holttest állapotát.¹¹⁴ Láthatjuk tehát, hogy a császári ügyészek szeme mindent látott és mindent hallottak, szinte semmi sem kerülhette el a figyelmüket.

6.4. A királyi ügyész (il procuratore del re)

Az olasz büntetőeljárásjogi kódex rendelkezései ezen a téren is hasonlítanak a Code d’Instruction Criminelle-re, a királyi ügyésznek is széleskörű jogosítványai voltak.

Például a tettenért bűncselekmények szabályozása is csak kicsit tér el a francia szövegtől: az olaszok olyan bűncselekmények esetén engedték eljárni a királyi ügyészt, amely 3 hónapot meghaladó börtönbüntetéssel (szabadságvesztéssel) vagy más súlyos büntetéssel voltak szankcionálva.¹¹⁵ Ezt nem részletezem tovább, ezen fejezet elsődleges célja az volt, hogy a császári ügyész jelentőségét bemutassam, a királyi ügyész ehhez képest nem túl sok újdonságot hozott, bár hangsúlyozom, hogy azért eltért valamennyire a francia császári ügyésztől.

¹¹² Code d’Instruction Criminelle de 1808 Article 30

¹¹³ Code d’Instruction Criminelle de 1808 Article 32

¹¹⁴ Code d’Instruction Criminelle de 1808 Article 44

¹¹⁵ Codice di procedura penale del Regno d’Italia 46. szakasz

7. fejezet: A tanúk kihallgatása

A tanúk kihallgatása szerintem a büntetőeljárás egyik legizgalmasabb része. Vizsgáljuk meg, hogy mennyiben hasonlít egymásra a francia és az olasz szabályozás.

7.1. Tanúkihallgatás a Code d'Instruction Criminelle alapján

A törvény először a vizsgálóbíróra vonatkozó fejezetben szabályozza a tanúkihallgatást. A vizsgálóbíró a tanúkat külön-külön hallgatta ki írnoka/jegyzője (greffier) jelenlétében, a gyanúsított azonban nem lehetett ott a tanúk kihallgatásánál.¹¹⁶

Nagyon érdekes volt a tanú által letett eskü. Az esküknek két fajtáját különböztethettük meg: az ígérő esküt és az állító esküt. Az ígérő eskü a vallomástétel előtt hangzott el, a tanú arra esküdött, hogy igazat fog mondani. Az állító eskü a vallomástétel után történt, ezzel arra esküdött a tanú, hogy vallomásaiban igazat mondott.¹¹⁷

A francia büntetőeljárásjogban az ígérő eskü valósult meg. A tanúk megesküdtek, hogy az igazat, csakis az igazat mondják; a vizsgálóbíró megkérdezte a keresztnévüket, vezetéknévüket, korukat, állapotukat, foglalkozásukat...¹¹⁸ A 15 éven aluli gyermekeknek nem kellett esküt tenniük a vallomástételük előtt.¹¹⁹ A tanú köteles volt az idézésre megjelenni és az idézésnek eleget tenni, ha ezt nem tette meg, akkor legfeljebb 100 frankot nem meghaladó pénzbüntetéssel volt sújtható.¹²⁰ Aki az első idézésre nem jelent meg, de a második alkalommal menthető indokokat (törvényben meghatározott büntetést kizáró okokat) hozott fel arra nézve, hogy miért nem jelent meg, mentesülhetett a pénzbüntetés alól (de erről is a császári ügyész döntött).¹²¹

A másik hely, ahol a napóleoni bűnvádi perrendtartás tanúkihallgatásról beszél, az esküdtszék (cour d'assise) előtti vizsgálat. A tanúk a főügyész (procureur général) által meghatározott rendben tanúskodtak. A tanúvallomások megtétele előtt, semmisség terhe mellett meg kellett esküdniük, hogy gyűlölet és félelem nélkül fognak beszélni és hogy az igazat, csakis az igazat fogják mondani. Az elnök ugyanúgy megkérdezte a legfontosabb személyes adataikat (név, kor...) mint ahogyan azt az előző esetben láttuk.¹²² Nagyon lényeges, hogy itt

¹¹⁶ Code d'Instruction Criminelle de 1808, Article 73

¹¹⁷ CARRARA 1879, 478. o.

¹¹⁸ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 75

¹¹⁹ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 79

¹²⁰ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 80

¹²¹ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 81

¹²² Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 317

érvénytelenséget vont maga után, ha nem tették le az esküt, még a vizsgálóbíró előtti vizsgálat esetén nincs ilyen következmény.

Mindegyik tanú a tanúvallomása után hallgatóságként továbbra is ott maradt, ha csak az elnök máshogy nem rendelkezett, egészen addig, amíg az esküdtek (jurés) vissza nem vonultak döntéshozatal végett.¹²³ Abban az esetben, ha a vádlott, a tanúk vagy a tanúk egyike nem ugyanazt a nyelvet vagy nyelvjárást beszélték, az elnök semmisség terhe mellett tolmácsot nevezett ki, akinek legalább 21 évesnek kellett lennie és megeskette, hogy hűségesen fordítja majd le az elhangzottakat azok között, akik különböző nyelveket beszélnek. A tolmács azonban semmisség terhe mellett nem lehetett a tanúk, a bírók vagy az esküdtek egyike, még a vádlott vagy a főügyész (procureur général) bejegyzése esetén sem.¹²⁴ Ha a vádlott vagy a tanú süket-néma és nem tudott írni, akkor az elnök szintén tolmácsot nevezett ki, aki az az ember lett, aki leggyakrabban szokott vele kommunikálni.¹²⁵

A Code d'Instruction Criminelle egy másik részében található egy speciális rendelkezés. Azokat hercegeket és hercegnőket, akiknek császári vér folyik az ereikben, a Császárság magas rangú tisztviselőit (itt nevesített is egyet a törvény, nevezetesen a grand -juge ministre de la justice-t, de ennek nincs magyar megfelelője) nem lehetett tanúként idézni, még olyan ügyekben sem, amelyek esküdtszék (jury) előtt folytak, hacsak Napóleon (L'Empereur) az egyik fél kérelmére és a grand juge (ez egy bírónak a neve) jelentése/szakvéleménye alapján egy speciális rendelettel nem engedélyezte ezt a fajta megjelenést.¹²⁶

7.2. Tanúkihallgatás az 1865-ös büntetőeljárásjogi kódexben

Az olasz büntetőeljárásjogi kódex ezen a téren is nagyon sok mindent átvett a franciáktól.

Az előkészítő vizsgálat (Libro I) és az ítéleti szakaszban külön voltak szabályozva a tanúkra vonatkozó rendelkezések. Nézzük meg először az előkészítő vizsgálati szakaszt.

A tanút az elé a bíró elé idézték (egy cedolával, ez szó szerinti fordításban szelvényt jelentene) akit megbíztak a vizsgálat lefolytatásával. Az idézés (pontosabban a cedola) a következőket tartalmazta: a bírót, aki előtt a tanúnak meg kellett jelennie, a tanú vezetéknevét, keresztnévét, állandó lakóhelyét vagy tartózkodási helyét, a megjelenésének napját, óráját és helyét,

¹²³ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 320

¹²⁴ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 332

¹²⁵ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 333

¹²⁶ Code d'Instruction Criminelle de 1808 Article 510

valamint nem megjelenése esetén a rá kiszabható büntetést.¹²⁷ Azt láthatjuk, hogy az olaszok az idézés tartalmát pontosan meghatározták a franciákkal ellentétben.

A tanúkat külön-külön kellett meghallgatni, csak úgy, mint azt a franciáknál láthattuk.¹²⁸ Ami nagyon érdekes, hogy főszabály szerint a tanúknak nem kellett esküt tenni a vallomásuk előtt, ez alól a törvény 4 kivételt tesz, ezeket itt most nem részletezem. Azonban minden esetben, mielőtt vallomást tettek volna, a vizsgálóbíró emlékeztette őket arra, hogy kötelesek magánszemélyként és állampolgárként is az igazat mondani, csakis az igazat azon tények tekintetében, amelyre vallomást tesznek, majd figyelmeztette őket a büntetőtörvénykönyvben szabályozott hamis tanúzás következményeire.¹²⁹ A kódex ugyanúgy szabályozta a szabályszerű idézésre nem megjelenés következményeit (feltéve, ha nem tudja magát kimenteni), mint a Code d'Instruction Criminelle, annyi különbséggel, hogy itt a büntetés a 20 lírát nem haladhatta meg, tehát az eltérés szinte csak az egyszerűségben volt.¹³⁰

Ezek után nézzük meg röviden az ítéleti szakaszban lefolytatandó tanúkihallgatásokat.

Az ítéleti szakaszban pontosan meghatározta, hogy ki lehetett tanú, életkori korhatárként a 14. életévet határozta meg.¹³¹ Azt is meghatározta a törvény, hogy kik nem lehetnek tanúk (itt a relatív mentességi okokat értem, pl. felmenők, lemenők, férj, feleség, stb.) ez szinte ugyanaz, mint a Code d'Instruction Criminelle-ben.¹³² Mind a két törvény szerint ha mégis ezen személyeket meghallgatták tanúként, az semmisséget vont maga után.

Az eljárás ezen szakaszában a tanúknak vallomásuk előtt esküt kellett tenniük semmisség terhe mellett, hogy az igazat, csakis az igazat mondják.¹³³ A szakértőknek is esküt kellett tenniük semmisség terhe mellett, hogy jól és becsületesen járnak el feladataik teljesítése során, és hogy nem lesz más céljuk, minthogy a bíróval a színtiszta igazságot ismertessék.¹³⁴

Anélkül hogy belemennék a hamis tanúzás részletszabályaiba, megemlítem, hogy az 1930-as Rocco kódex érdekes módon a hamis tanúzás szabályozását illetően inkább a Code d'Instruction Criminelle-t vette alapul, mintsem az 1865-ös kódexet.¹³⁵

¹²⁷ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 163. szakasz

¹²⁸ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 171. szakasz

¹²⁹ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 172. szakasz

¹³⁰ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 176. szakasz

¹³¹ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 285. szakasz

¹³² Codice di procedura penale del Regno d'Italia 286. szakasz

¹³³ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 297. szakasz

¹³⁴ Codice di procedura penale del Regno d'Italia 298. szakasz

¹³⁵ Rivista italiana di diritto e procedura penale, Milano-Dott.A. Giuffrè Editore, Fasc.3-4-Luglio-Dicembre 1972. 390. o.

Befejezés, avagy a büntetőeljárásjogi kódexek utóélete

De miért is olyan fontos a Code d'Instruction Criminelle Franciaországban? Többek között azért, mert ezen alapult az 1958-as büntetőeljárásjogi kódex, ami gyakorlatilag az előbbi újraszövegezése.¹³⁶ Az 1958-as kódex azonban nem szakított teljesen a múlttal, nagyon sok rendelkezését átvette az 1808-as kódexnek, az aktuális szükségleteket próbálták kielégíteni, mivel nyilván 1808 óta sok idő telt el.¹³⁷ Sok új rendelkezés született például az előzetes szakasszal kapcsolatban, bevezették például az előzetes nyomozást (enquête préliminaire).¹³⁸ Fontos még megjegyezni, hogy ennek a kódexnek már Code de procédure pénale volt a neve, tehát ez már az egész eljárást jelölte helyesen, nemcsak a vizsgálati szakaszt.

Ami az olaszokat illeti, az a különös, hogy a hatályos 1988-as büntető perrendtartást nem vezetik vissza az 1865-ös kódexre, csak az 1930-as fasiszta Rocco kódexre. A máig hatályos Codice di procedura penale jogállamiságot, liberalizmust akart létrehozni a fasiszta kódex után, valamint be akarta vezetni az akkuzatórius eljárást. Ezenkívül az eljárás gyorsítása érdekében bevezetett sok különeljárást is.¹³⁹

A dolgozatomban arra törekedtem, hogy rávilágítsak arra, hogy az olasz és a francia büntetőeljárás területén az egyes kódexek szoros összefüggésben vannak egymással, szinte minden rendelkezést vissza lehet vezetni egy korábbira. Nemcsak a franciák hatottak az olaszokra, hanem az olaszok is a franciákra, gondoljunk csak például Cesare Beccariára. A dolgozatban csak néhány jogintézményt vizsgáltam meg, amit még későbbi kutatásaimban tanulmányozni szeretnék az a védelem szerepének változásai, a kegyelmi jog, a jogorvoslati eljárások és a perújrafelvétel. Azt is érdekes lenne még megvizsgálni, hogy a 1808-as francia kódex mennyire hasonlít az 1958-as kódexre, illetve, hogy az 1865-ös olasz kódex mennyire hasonlít az 1930-as törvénykönyvre.

Miért nem büntető anyagi joggal, hanem eljárási joggal foglalkoztam? Mint ahogyan arra már a bevezetésben utaltam, sokszor az eljárásjogon több minden múlik, mint magán az anyagi jogon.

Azt gondolom, hogy a dolgozatomban sikerült megmutatni néhány összefüggést a két ország eljárásjoga között.

¹³⁶ HERKE 2012, 1. o.

¹³⁷ Rivista italiana di diritto procedura e penale Milano-Dott.A. Giuffrè-Editore, Fasc 1-Gennaio-Marzo 1965. 7. o.

¹³⁸ Uo.8-9.o.

¹³⁹ HERKE 2012, 3. o.

Irodalomjegyzék

- A. ESMEIN 1913 = A. ESMEIN: *A history of continental criminal procedure with special reference to France*, Boston, Little, Brown, and Company 1913.
- BECCARIA 2012 = Cesare BECCARIA: *A bűnökről és a büntetésekről*, ATTRAKTOR, Máriabesnyő, 2012.
(Eredeti kiadás: Cesare Beccaria: *Dei Delitti e Delle Pene*, Livorno, 1764)
- CARRARA 1879 = Francesco CARRARA: *A büntető jogtudomány programja*, A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-hivatala, Budapest, 1879.
- DONOVAN 1999 = James M. DONOVAN: *Magistrates and Juries in France, 1791-1952* In: *French Historical Studies*, Vol. 22, No. 3 (Summer, 1999), Duke University Press, pp. 379-420
- HERKE 2012 = HERKE Csongor: *A francia és olasz büntetőeljárás alapintézményei* PTE ÁJK, Pécs 2012.
- http://ledroitcriminel.free.fr/la_legislation_criminelle/anciens_textes/code_instruction_criminelle_1808.htm Letöltés időpontja: 2014. 09.22.
- PERTILE 1900 = Antonio PERTILE: *Storia del diritto italiano dalla caduta dell'Impero Romano alla codificazione*, Volume VI-Parte I, Torino Unione Tipografico-Editrice Torinese Milano-Roma-Napoli 1900.
- POKOL 2007 = POKOL Béla: *Büntetőjogdogmatika-történeti elemzések* In: *Jogelméleti Szemle/ Journal of Legal Theory* 8 (2007), 3, pp. 15-45.
http://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/10704/ssoar-jogszemle-2007-3-pokol-buntetjogdogmatika-torteneti_elemzesek.pdf?sequence=1
Letöltés időpontja: 2014. 10. 26.
- RESŐ 1867 = RESŐ Ensel Sándor: *Az esküdszék Magyarországon*, Kiadja Heckenast Gusztáv, Pest, 1867.
- *Rivista italiana di diritto e procedura penale*, Milano, Dott.A. Giuffrè Editore, Fasc. 3-4.-Luglio-Dicembre 1972.
- *Rivista italiana di diritto e procedura penale*, Milano-Dott.A. Giuffrè-Editore, Fasc.1-Gennaio-Marzo 1965.
- *Rivista italiana di diritto e procedura penale*, Milano-Dott.A. Giuffrè-Editore, Fasc.2-Aprile-Giugno 1963.

- Rivista Italiana di diritto e procedura penale, Milano-Dott.A. Giuffrè-Editore, Fasc.4-Ottobre-Dicembre 1964.

Jogszabályjegyzék

- Code d’Instruction Criminelle de 1808,.
http://ledroitcriminel.free.fr/la_legislation_criminelle/anciens_textes/code_instruction_criminelle_1808/code_instruction_criminelle_1.htm Letöltés időpontja: 2014.09.22.
- Codice di procedura penale del Regno d’Italia
<http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.35112105329876;view=1up;seq=5> Letöltés időpontja: 2014. 10. 24.